

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

רבי יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת בלק תשפ"ד

העלון השבועי

מאמר השבוע

הרב אברהם רחמים

שמור על עצמך

נאמר: 'וישב ישראל בשטים ויחל העם לזנות אל בנות מואב... וינמך ישראל לבצעל פֶּעוֹר ויחר אף ה' בישראל' - ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבצעל פֶּעוֹר... ויהיו המתים במגפה ארבעה ונעשרים אֶלֶף: ע"כ. הבה נתבונן, התלמוד ירושלמי עורך חשבון מפורט כמה הרגוים היו בעת ההיא. הנה, כל שופט מישראל הרג שני אנשים הנצמדים לבצעל פֶּעוֹר. מעתה נחשב, כמה הם שופטי ישראל? - שבעים ושמונה אלף ושיש מאות. (שרי אלפים היו - שש מאות. שרי מאות - ששת אלפים. שרי חמשים - י"ב אלף. שרי עשרות - ששים אלף. נמצאו שופטי ישראל שבעים ושמונה אלף ושיש מאות.) אמר להם משה, כל אחד מכם יהרג שניים, נמצאו הרגוין מאה וחמשים אלף שבעת אלפים ומאתים. ע"כ. [סנהדרין פ"י ה"ב].

אלו היו המתים על ידי ב"ד - מלבד המתים במגפה שהיו עשרים וארבע אלף. עצום ביותר. בלעם הרשע שהיה ידוע כנשק הקטלני ביותר כנגד ישראל, הוא לא הצליח לפגוע בעם ישראל מאומה. הקב"ה שמר עלינו בצורה מוחלטת, שעה אחת מראש יהודי לא נפלה ארצה. - כמו המשפחה שדאגה לחולה שלא ימות בכל מאוהם ואונם.

לעומת זאת, עם ישראל עצמם כאשר הטו עצמם מן הקב"ה, נצמדו לבצעל פֶּעוֹר ונטאו בזנות, הם גרמו לעצמם את הנזק הכי חמור שיש, איבדו רבבות מעם ישראל. - נדרסו בכביש על חנים מחוסר זהירות.

מוסר השכל: פעמים אדם מבקש להזיזו מאנשים שהם לא זיקו לו ושהם לא יחרסו לו זכו... אולם, צריך לזכור את דברי חז"ל: אין אדם נוגע במוכן לחברו כמלא נימה' (יומא דף לח:). - הקב"ה שומר על האדם מאחרים, אי אפשר לקחת מן האדם את מה ששייך לו.

ברם, האויב הכי גדול שבאמת יכול להרוס לאדם את חלומותיו, לפגוע בכל הדברים החשובים לו, זהו הוא בעצמו! הוא - ולא אחר! כדברי חז"ל: 'מעשיך - יקרבוך' - מעשה האדם עצמו גורמים לכל הברכות. 'מעשיך - ירחקוך' - מעשה האדם עצמו יכולים להוביל אותו לכל הבעיות. הרי כאשר אדם אינו מטיב את מעשיו שיהיה נוח לשמים ונוח לבריות, הרי שמסכן את עצמו, הוא יכול לפגוע בעצמו בצורה קשה ביותר, מה שאף אחד בעולם לא היה יכול להרע לו.

בימים האלה, עם ישראל נמצא במלחמה רבים קמים עלינו אורבים לנפשנו, מבית ומוחוץ. ברם, נזכור: כנגד האויבים מבחוץ הקב"ה עומד ושומר כנא' הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל! אולם, מי שיכול להרוס את השמירה ואת ההגנה בגבולות הארץ ולעורר את האויבים בתוך הארץ, הם - אנו בעצמנו, במעשים שלנו לפתוח בפניהם שערים ולתת להם לעשות כרצונם.

כנגד - בלק ובלעם - אירן, חמס חיובאללה - יש את הקב"ה שילחם בהם, יכה אותם בסעורים.

אולם, כנגד יושב ישראל בשיטים, ויחל העם לזנות אל בנות מואב' - עבירות בן אדם לחבירו ובן אדם למקום, הסכנה גדולה הרבה יותר - ההרס וחורבן יכול להגיע מבפנים ולא יהיה מי שיעצור אותו!...

יהי רצון שנהיה דבקים במצות ונוכה בכל הברכות - אמן!

נפתח בסיפור אמתי שהתרחש לפני מספר שנים: מעשה ביהודי שהיה חולה בלבו לא מעט. הלה עבר מספר התקפים שבלי צל של ספק העמידו את חייו על 'חוט השערה' ופעמים גם על 'חוד השערה'.

הרופאים העלו פה אחד, שאם אדם זה מבקש להאריך את ימיו בטוב, הינו מוכרח לעשות ניתוח במערכת הלב. אכן, הניתוח שהוצע, כגודל חשיבותו - כך גודל עלותו הכספית. ומכיוון שהחולה היה יקר וחשוב לכל בני משפחתו, התגייסו בני המשפחה כולם והשתדלו להשיג את הכסף הנדרש ככל יכולתם.

אחר מאמצים כבירים הושג הסכום הנדרש והחולה האהוב, תפס תור לניתוח המיוחל, בו יטופל לבו כנדרש, בתקווה לייצב את חייו ואיכותם.

אכן, הניתוח בוצע בשירות פרטי, אצל אחד המומחים בתחום וכמיוחל, עבר בהצלחה. איכות חייו של החולה השתפרה לאין ערוך ושמוחה רבה הייתה נחלתם של כל המשתתפים במצווה הגדולה.

אלא שאחר מספר ימים בודדים 'התהפכה הקערה על פיה', הלה חצה כביש סואן שלא במעבר הצהיר וכנראה שלא בזהירות יתרה, כתוצאה מכך נפגע מרכב שחלף בכביש. - המכה הייתה קשה ביותר ולצער כולם האיש הנחמד השיב את נשמתו לבוראו.

הכאב לבני המשפחה היה גדול וכפול. אחת, מחמת האבדה עצמה שפקדה אותם, שתיים, מחמת העיתוי של המקרה. הנה, אחר שכולם התגייסו באחדות להשיג כספים לא מעטים, ואחר שכולם הרבו בתפילה ודאגה, שהניתוח האמור יעובר בשלום. הנה, הלה זה עשה טעות וחצה את הכביש שלא בזהירות ובכך פגע בחייו והוריד את כל עמלם של בני משפחתו לטמיון... אכן, מקרה עצוב!

כאשר עברתי על פרשת השבוע - פרשת בלק, המקרה הזה צף במחשבה אל מול עיניי, הפרשה מזכירה את מעשה זה באופן דומה ביותר.

הנה, בפרשת השבוע אנו פוגשים את אהבת ה' העצומה אל כלל עם ישראל, בצורה מוחשית ביותר. רוב רובה של הפרשה עוסקת בדו שיח המעניין בין בלק ובלעם, כאשר שניים הללו נמצאים מחוץ למחנה ישראל ומנהלים משא ומתן בצורה רצינית ביותר - מנגד עם ישראל יושב שקט ושואן במחנהו ואינו יודע כלל, מה אלו זוממים לו.

כך למרות רצונם העז של השניים - בלק ובלעם, לקלל את עם ישראל ולהשמידם, כאשר לא חסר להם שום אמצעים לממש את זממם, אבינו מלכנו - הקב"ה, העמיד את שניהם ללעג וקלס ולא נתן להם להרע לעמו ישראל כלל וכלל. יד ה' הייתה מוחשית ביותר, והייתה לפלא בעיני בלעם, עד כדי כך שבלעם נעמד תמיהה ומשתומם: 'מה אֶקֶב לא קֶבֶה אֶל וְמָה אֶעֱזֹב לא יֵעָם ה'.'

הקב"ה שינה את טבע המציאות, כל אותם ימים לא היה כעס כלל בעולם, ולו לרגע אחד. - אכן, הקב"ה משתדל לטובת עם ישראל, כמו קרובי המשפחה לטובת החולה.

בלעם חוזר אל מקומו בכיסוי בושה וכלימה ומעם ישראל לא נפל אחד. עד כאן הכל טוב ויפה.

אלא, שסוף הפרשה אנו מוצאים שפקדה את עם ישראל פורענות עצומה שלא הייתה בגודלה מעת יציאת מצרים ועד שנים רבות לאחר מכן. - החולה הויק לעצמו חצה כביש סואן שלא בזהירות.

שאלה

האם מותר להשוות בין החכמים, לומר חכם זה גדול מחכם זה?

תשובה

איתא בגמרא מועד קטן כה: כי נח נפשיהו דרבה בר הונא ורב המנונא, אסקינהו להתם (לארץ ישראל לקבורה) כי מטו אנשיה קמו גמלי (נושאי המטה נעצרו במקומם) אמר להו ההוא טייעא (סוחר ישמעלים) מאי האי, אמרו ליה רבנן דקא עבדי יקרא אהרדי, מר אמר, מר נייעול ברישא, ומר אמר, מר נייעול ברישא, אמר (הסוחר הישמעלי) דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא, חליף גמליה דרבה בר הונא (כדברי הישמעלי) נתור ככיה ושניה דההוא טייעא (נשרו שיניו) ע"כ.

ורואים מכאן שנענש תיכף על שהשווה בין גדולתם של החכמים. והנה גרסת העין יעקב בדברי הסוחר היא: אי בדינא ידי, גברא בר גברא ליעול ברישא, כלומר שרבה הוא גדול בן גדול לעומת רב המנונא שהוא עצמו גדול, ולא כן אביו, וכן פירש רש"י בכתב יד ונראה גרסתו הייתה כהעין יעקב.

ולפי זה הקשה בעיני יעקב מדוע נענש אותו הישמעלי, הרי לא השווה בין החכמים אלא הכריע שבהיות שאין לנו הכרעה בגדולת חכמתם יש לנו לילך אחר אביהם? ותיירץ שנענש על שהביע דעתו בשעה שהיו שם גדולי ישראל. וראה מה שפירש מהרש"א בזה שעיקר נתינת הכבוד לאדם הוא בשל גדולתו בתורה ולא מחמת יחוסו, ולא היה להעדיף את רבה בר הונא מחמת יחוסו כי זה פגיעה בתורתו של רב המנונא.

ועל כל פנים למדנו מהאי סוגיא דאין להשוות בין החכמים.

והנה יש תשובה ידועה ומפורסמת באבקת רוכל למרן הבית יוסף בסימן קלו ששאל מורנו הקדוש רבינו האר"י ז"ל שאלה בענין דיני ממונות וצידד בה כמה צדדים, ומרן ז"ל החזיר לו תשובה בדרך כבוד, ע"ש.

ותמחו על זה רבים היאך יתכן שרבינו האר"י אשר כל רז לא אניס ליה בנגלה ובנסתר הוצרך לשאול שאלה בחושן המשפט את מרן הבית יוסף, ואכן הגר"ח בשו"ת רב פעלים (סוד ישרים חלק ג סימן ט) כתב שכיון שנודע שרבינו האר"י היה גדול ואדיר גם בתכנית תורת הפשט הפלא ופלא וכאשר העיד רבינו המהר"ח ז"ל בשער רוח הקודש (דף יא ע"ב) שהיה תמיד מעיין ששה פירושים של פשט בהלכה כנגד ששת ימי החול ופירוש שביעי על דרך הסוד כנגד יום השבת ע"ש ועל כן ברור לי כפי קוצר דעתי דלאו רבינו האר"י חתום על אותה שאלה, אלא תלמיד אחד עלה בליבו לפלפל באותה השאלה ושלה הדברים משמו של האר"י למרן כדי שיתן ליבו וישא ויפלפל כדין, ואילו לא היה חותם משם האר"י היה מרן מקצר בתשובתו וכו' ע"ש.

אולם בספר טוב מצרים להגאון רבי רפאל אהרון בן שמעון (בסוד ישרים חלק ד סימן ב כתב שלא ידע מיהו

המשן בעמ" 3

קבלן שנתפס שבנה ללקוח ללא רישיון

שאלה: ראובן הזמין עבודה משמעון הקבלן שיבנה לו תוספת בניה, (מרפסת) שמעון הבטיח לראובן שהוא "יזדרז" ויסיים את העבודה תוך שבוע וחצי, (שמעון הקבלן לא ידע שאין לראובן רישיון בניה או לחילופין שמעון הקבלן הוטעה ע"י ראובן המזמין ואמר לו שיש לו רישיון) והנה לראובן היה שכן שעינו צרה בחברו והלשין עליו בעירייה שהוא בונה מרפסת ללא רישיון, ומשכך, העירייה שלחה פקח ושטר לאתר הבניה בכדי לתת דו"ח + הזמנה לביהמ"ש, הפקח והשטר תפסו את הקבלן באמצע עבודה והוא קיבל צו הזמנה לביהמ"ש על עצם זה שהוא בונה לחבירו ללא רישיון, וכן ראובן קיבל צו לעצירת הבניה לאתגר, וזאת בנוסף להזמנה לביהמ"ש, ואכן כצפוי בביהמ"ש חייבו את הבעה"ב בקנס וכן חייבו את הקבלן בתשלום קנס, וכעת בא הקבלן ושאלתו בפיו מדוע הוא צריך לשלם קנס זה, הרי הוא בסך הכל ביצע את מה שאמר לו מזמין העבודה, ומשכך, על המזמין לשלם גם את חלקו במקומו והשאלה הדין עם מי?

תשובה: הנה ראיתי בתשובות הרשב"א (במיוחסות סי' כ) שהתייחס לשאלה כעין זו וכתב שם שמי שהגיע לו הזיק בממונו מחמת שליחות שולחו והפסיד ממון, והעלה הרשב"א בתשובתו, שיש לפטור את המשלח מכמה טעמים: טעם א' שגדר תשלום בחיוב נזק זה או שאדם הזיק ממון חבירו, או ממון הזיק ממון חבירו, אבל בנידו"ד המשלח לא הזיק בידים את השליח וגם הנזק עצמו לא בא מחמת שהוא (המשלח) פגע בשליח, וטעם ב' לפטור את הבעה"ב מתשלומי השליח, שכן השליח מקבל שכר על עבודתו ושליחותו, והשליח מקבל על עצמו כל סיכון שיבוא או יגרם מעיסוק בפרנסתו. תשובה זו הובאה בב"י (חו"מ סוף סימן קפח) ופסקה בשו"ע (שם, סעיף ו) שכתב בזה"ל: "מי שהגיע לו הזיק בממונו מחמת שליחות שולחו או שהעלילו עליו מחמת השליחות והפסידוהו ממון אין המשלח חייב לשלם לו נזקו. והנה ראיתי בשו"ת (משפטי הלוי ח"א פרק ג אות א ואות יג עמוד כמה) שהביא תשובה זו וכך גם העלה הלכה למעשה לפטור במקרה כמו שלנו. (אגב אורחא הוסיף המחבר שראובן בעה"ב פטור בכל מקרה בין אם עבד בשכר בין אם עבד בחינם) אבל אחר המח"י אין אני סבור כמוהו, שכן ראיתי במב"ט (ח"ג סי' קנו) שביאר את דעת הרשב"א שכל הפטור של המשלח זה דוקא שהזיק שלא מחמת המשלח כגון שנשבה בדרך ע"י ליסטים וכדו' שאינו בסיבת המשלח לכן פטור, אבל בנזק שהגיע לשליח בסיבת המשלח כגון בנידו"ד שהמשלח לא היה לו רישיון לבנות מרפסת והוא הביא את הקבלן ולא הודיע לו שאין לו רישיון ובגלל זה נתפס הקבלן והוצרך לשלם קנס, ודאי במקרה כזה חייב המשלח (ראובן) לשלם את כל הקנס שקנסו את הקבלן, שכן, הקבלן הפסיד בגלל המשלח. ויעויין בספר פתחי חושן (ח"ד שכירות פ"ז סעיף כט, ובהערה ס"ק סה).

מסקנה: אם הקבלן ידע שאין רישיון בניה אזי כל אחד ישלם את הקנס שהושט עליו, ואם הקבלן לא ידע שאין לראובן רישיון או שראובן הטעה את הקבלן אזי ראובן מזמין העבודה ישלם את שני החלקים של הקנס, גם שלו וגם את של הקבלן.

בברכת התורה עבד לאל עליון אני יגאל אלון.

המחבר טוב מצרים, ומרן זצ"ל ביביע אומר חלק יא סימן כה אות כג כתב שהוא רבי אהרון בן שמעון אב"ד מצרים, וכוונתו בוודאי לרבי רפאל אהרון בן שמעון אב"ד מצרים בין השנים 1891-1921 ומח"ס נהר פקוד, נהר מצרים, טוב מצרים ועוד, אולם רבי אהרון בן שמעון היה רבה הראשי של צפת וראש ישיבת מרן הבית יוסף וחיו באותה תקופה במקומות שונים, ותרי גברי נינהו) כתב בתקיפות מאוד על דברי הגר"ח הללו.

ושם בין הדפים כא עד דף כה כתב: ודעת חפצתי מה הוא חסרון הכבוד יש בדבר אם האר"י ז"ל ישאל שאלת דיני ממונות למרן הבית יוסף ז"ל ובכל אופן שנאמר שהיה רבינו האר"י פוסק מומחה בדיני ממונות הלא מרן ז"ל היה זקן מופלג בדורו ובלי ספק עיניו ראו חכמה ודעת בדיני הפסק יותר ויותר מרבינו האר"י לפי ערך שנותיו ושאר ליה מארי להרב המחבר (הגר"ח) שהכריחו לבוא לידי מידה זאת ולדבר דברים אלה שלא מרצון עכ"ל.

והגר"ח השיב על דבריו בסוד ישרים חלק ד סימן ב וכתב בין דבריו: ומי שם אותו שופט באר"ש שיהיה מוכרח לדבר בכך ולעשות ערכין בגדולי עולם ולומר זה עדיף מזה? ואם הוא חכם יעסוק בחכמתו ומה לו להתערב בזה? ומי שם אותו מוכיח? ומי ביקש ממנו הסכמת דעתו בענין הזה? וכו' ע"ש.

וראיתי למרן זצ"ל ביביע אומר חלק יא בהערות על סוד ישרים (חושן משפט סימן כה אות כד) שכתב על דברי הגר"ח הללו, וז"ל: לא ידעתי מה איסור יש בזה, ובלא ספק מרן הבית יוסף גדול בפשט מהאר"י.

והביא עוד להריב"ש סימן שצד שכתב שרבינו תם היה גדול מן השאלות ובה"ג ורש"י, וכן מהקדמת ים של שלמה לב"ק, בשם הרא"ש בתשובה (כלל צד סימן ה) דר"ת ור"י היו גדולים בחכמה ומנין יותר מן הרמב"ם ע"ש.

וסוגיא דמועד קטן שנענש אותו טייעא שאני שהתם תלי בצדקות וכו' ודו"ק.

נמצא דיש לחלק בין השוואה בין החכמים בדרגת צדקותם שבזה אין להשוות כלל, לבין השוואה בגדולתם בתורה דבזה ניתן להשוות.

וברור שהטעם בזה כי בגדולת התורה, הדברים ניכרים וברורים כבר לכל מתוך דבריהם, ובפרט אם חיברו איזה ספרים וניתן לראות בבירור כי ספר פלוני עולה בגדולתו עשרת מונים מספר אחר, ואין זה נחשב הכרעה לומר מי גדול ממי אלא הדבר מוכרע ועומד.

והנה ראיתי בשו"ת מהר"י ברונא סימן קצ שכתב מעשה בבחורים ליל ערב שבת שתו לשמוח כמנהגם, והזכירו הרבנים ופתח אחד מהם ואמר רב פלוני הוא גדול כמו רב זה, והשיב השני ואמר המבדיל בין קדש לחול, ושאלוני ופטרתי מהא דאמרין (ב"מ פד): דאמרה אלמנתו של רבי אלעזר בן רבי שמעון לרבי שרצה לישא אותה, כלי שנשתמש בו קדש ישתמש בו חול אלמא אפילו לרבי קראו חול נגד רבי אלעזר בר"ש, מיהו לא דמי, דהתם משל קאמרה וכו' ע"ש ורואים שכל הנידון שם הוא אם לחייב אותו הבחור קנס אבל בוודאי שאין לומר כן כלל, אולם יש לומר דהתם הנידון הוא על מה שמכנה החכם "חול" ביחס לחבירו ועל זה דן אם יש לקנסו ושעל כל פנים ודאי שאין לומר כן, אבל לעולם אם אומר כן דרך כבוד אין בזה שום איסור.

וכן ראיתי עוד בשדי חמד מערכת השי"ן כלל פו שכתב וז"ל: אין איסור לומר רב פלוני גדול בתורה מפלוני ואין בזה שום זלזול כבוד

להשני ושכ"כ מרן החבי"ף בספר כל החיים מערכה זו אות ב' וכן כתבו הרבנים בית דוד יו"ד סימן קצג ושם הגדולים במערכת היו"ד על מוהרא"י והרשב"ץ מי מהם גדול מחבירו, וכ"כ בתשובת בעי חיי חו"מ חלק א סימן נח וז"ל: ומה שכתב החכם שישמע בבחרותו בשם מהרשד"ם שהיה שוקל כל המחברים כנגד הרשב"א, לא תהא שמיצה גדולה מראה שכן כתוב בתשובות הרשד"ם בהרבה מקומות בשם הרב מוהרי"ט, ועוד כתוב שם בשם הרב הנוכר שהיה מחשיב תשובה אחת של תרומת הדשן כתשובות הרשב"א, והרב ויקרא אברהם דף קכ עמוד א אות סד כתב בשם מוהריב"ל ריש סימן ב דלא שבקינן סברת הר"ן ועבדינן כמהרא"י שבודאי הר"ן גדול ממנו בחכמה ובמנין עכ"ל השדי חמד.

אולם ברור שההכרעה בזה היא אך ורק לתלמידי חכמים העוסקים בדבר ה' זו הלכה והגיעו להוראה וידם רב להם בש"ס ופוסקים ויודעים להבחין על אתר בגדולת ספר זה על פני חבירו, ולא כאותם עמי הארץ שאין להם יד ורגל בכל זה, וכן על אלה שאין עוסקים בלימוד ההלכה ומבלים רוב ימיהם ושנותיהם בפלפול של הבל, ולאותם אלו ודאי השתיקה יפה, כי לעולם לא ירדו לדבר ה' זו הלכה, ואינם יכולים להכריע אפילו על הלכה פשוטה עם מי הדין יכון, ואין יבואו להכריע בין גדולי עולם.

ותנאי נוסף אתן בזה כי כל עניין ההכרעה בזה הוא אך ורק כשיש בזה צורך, כגון שרוצה להכריע בדבר הלכה כהחכם פלוני ונתן טעם לשבח מאחר והוא גדול מהחכם האחר, וכבר ראינו כן בעשרות מקומות בבית יוסף שמכריע בכמה מקומות על פי דברי הרשב"א מאחר והוא אור העולם וכו' וכן ראינו לכמה ראשונים שכתבו על קודמיהם שהלכה כמותם מחמת גדלותם, ומי שעוסק בהלכה יודע שאין זה חדש ומצוי כן לרוב בין הראשונים ובין האחרונים.

אבל כשאין צורך בזה בוודאי שאין להשוות בין החכמים, וכמו שכתב הטוב מצרים בסוף דבריו על הגר"ח שהכריחו לבוא לדברים אלו שלא מרצון.

ובאזני שמעתי שיעור ישן נושן ממרן הרב עובדיה יוסף זצ"ל שדיבר באזני עניין שהיה בו נפקא מינה גדול מאוד ובתוך דבריו אמר נחוצות שמרן החקרי לב זצ"ל עולה בגדולתו עשרת מונים על הגאון שאגת אריה זצ"ל, וכן הזכיר עוד להגאון רבי יצחק טייב זצ"ל בעל ערך השולחן ואמר שהגאון בעל ערוך השולחן אפשטיין זצ"ל לא הגיע לקצה קצתו של גדולתו של הרב יצחק טייב זצ"ל ודיבר בזה באריכות, וזה כפי שכתבתי.

ובפרט בדור יתום זה שרבים נסמכים להוראה, (ברוך ה') ורבים עולים לגדולה, ופעמים שגדולי הדור מורים הוראה בענייני הלכה או הנהגה, והם נחלקים עליהם ומורים הוראה בפני רבם, באמרום תורה היא ולחלוק אני צריך, ואנשי בית ישראל אינם יודעים איזה דרך ישכון אור בחשבם ששווים הם בגדולתם ואינם שמים על לב שלא יגיעו בתורתם אפילו לקצה קרסוליהם של גדולי ישראל, וברור שבכהאי גוונא מצווה וחובה גדולה על מי שהוא גדול בחכמה להעמיד הדברים על מתכונתם ולומר בפה מלא איזה דרך ישכון אור ושאלו לנו ללכת אלא אחרי גדולי ישראל המוסמכים על כלל ישראל בגדולתם ותורתם ולא תהא התורה נעשית עדרים עדרים.

בברכה

אלון בן שבת

מטרות העמידה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

בית ההוראה
קו ההלכה

כתר תורה

efrdt-052-7164598

**רבני הקו נותנים מענה
לכל חלקי הארץ
ואזור בנימין בפרט**

**בית ההוראה נותן
מענה הלכתי ויעוץ רפואי
בדיני טהרת המשפחה**

על פי פסקי מרן הגאון
רבינו **עובדיה יוסף** זצ"ל
ובנו ממשיך דרכו הראשון
לציון הרב **יצחק יוסף** שליט"א

**ברכה
קו ההלכה כתר תורה**

חיגו במשך כל שעות היום
02-5408030

שור המצאה מן המדרח

הרב יוסף חיים בן שבת

רבי חיים בן עטר

רבינו חיים בן עטר זיע"א, בעל ספר "אור החיים" על התורה, נולד בשנת ה' אלפים תנ"ו בעיר סאלי שבמרוקו לאביו הרב ר' משה בן הגאון הקדוש מוה"ר חיים ממשפחת בן עטר שהיו מגולי ספרד. רבינו קיבל את תורתו מוקדו רבי חיים, שעל שמו הוא נקרא, כדבריו בהקדמתו לספרו "חפץ חי" (על השי"ס): "ושבתי ללמוד תורה מפי מורי ורבי, הרב המפורסם אדוני זקני מורי, אשר נודע בשערים שמו המופלג, החסיד העניו כמוהו"ר חיים בן עטר זלה"ה, אשר מימיו שתייתי באר מים חיים, ובין ברכיו גודלתי, ובחינוק יושבתי מיום היותי, לשאוב מדבריו הטובים, ומרוב חסידות, כמעט אני אומר שלא עבר עליו חצי לילה בשניה, אפילו ליל תמוז, מלקונו ולספד כאשה אלמנה, על חורבן בית אלוהינו, בבכי גדול, ולהשלים כל הלילה בתלמוד, עימי וכיוצא בי מיוצאי חלציו".

כבר אז, בהיותו קטן, נשבע "אור החיים" כי כאשר יגדל ישאף בכל כוחו להחזיר את עטרת ישראל ליושנה. כאשר גדל רבינו והיה לענף הצטרף אל זקנו ולמד עמו תורה עד עלות השחר. רבינו הקדוש הוא בין הבודדים שזכו שניתוסף לשמם התואר "קדוש", ועליו אמר הבעש"ט כי הוא "ניצוץ של משיח". רבינו הוא צאצא לאחת המשפחות הנכבדות והחשובות בין יהודי מרוקו, היא משפחת בן עטר. השם "עטר" ניתן להם על היותם סוחרי בשמים בארץ מוצאם שם מכונים הבשמים בערבית "עטר". ממשפחה זו יצאו בהמשך הדורות צדיקים וגאונים. בני המשפחה מצאו להם מקלט בעיר סאלי שבמרוקו בבורחם מספרד, ושם התבססו והמשיכו לטוות את שושלת הזהב. גם במרוקו, כמו בספרד, התפרסמו בני המשפחה כבעלי מופת וצדיקים נודעים. בין נכבדי העיר ופרנסיה של סאלי, בלטה דמותו הנאמנת של רבי חיים בן עטר זיע"א – סבו של רבינו הקדוש. רבי חיים הזקן התפרסם בין יהודי מרוקו כאיש קדוש ובעל מופת אשר בקיא בנבלה ובנסתר ונודע בנדיבותו ובתמיכתו לאביונים. יום ולילה ישב והגה בתורה, וגם בזמן שהיה עוסק במסחר – לא נטש את לימודו. הסב – רבי חיים בן עטר זיע"א ואחיו רבי שם טוב בן עטר זיע"א ייסדו בית מדרש בסאלי שנקרא "בית הכנסת בן עטר", לשם התקבצו תלמידים רבים כדי ללמוד תורה. בנו של רבי חיים הזקן – רבי משה, התגורר יחד עם אביו והצטיין כאביו – בצדקה, בהכנסת אורחים ובלמוד התורה, וכך גדל רבינו בין רבכי שני ההתנחלות על התורה ועל העבודה.

מצעירותו נודע בעל ה"אור החיים" כקדוש וטהור, מופשט כליל מן העולם, מרבה בצומות וסיוגים. למרות תעניותיו וסיוגיו לא נמנע מלשקוד שקידה עצומה בתורה. בגיל צעיר חיבר את ספרו "חפץ חי" – חידושים על מסכתות אחדות של השי"ס. משגבר רבינו הקדוש, נשא לאשה את פאזוניגה – בתו של הגביר רבי משה בן עטר ממכנאס, שהיה בן דודו של אביו. רבי משה חותנו של ה"אור החיים", היה יועצו האישי של מלך מרוקו ופעל רבות למען אהיו היהודים. וכך, כשהוא סמוך על שולחן חותנו העשיר, ישב רבינו חיים בן עטר והוסיף שקידה על שקידתו ופרישות על פרישותו. שמו של הצדיק התפרסם עד מהרה ברחבי העיר, ותלמידים רבים החלו להגיע לבית מדרשו ללמוד את תורתו. "אור החיים" הקדוש לא הסתגר בארבע אמותיו. הוא דרש ברבים בעניני תורה ומוסר, וגילו הצעיר לא מנע מההמונים להגיע ולשמע את דרשותיו.

ומעשה שהיה, ערב שבת אחת בימי גלותו, הגיע בעל ה"אור החיים" הקדוש לעיר הסמוך לעיר, וישב לטוב על אבן אחת. בישיבתו שם, נתחדשו לו מ"ב הפירושים לפסוק "אם בחוקותי תלכו". בהגיעו אל העיר, כדרכו הסתיר את זהותו, ונכנס לבית כנסת כאחד האורחים העוברים בה. אחד מנכבדי המקום הזמין אל ביתו לסעוד על שולחנו. בתום הסעודה, הזמין המארח את רבינו להתנולות אליו לשמוע את דברי התורה הנאמרים מפי רב העיר. הרב דרש את י"ד הפירושים הראשונים שהתגלו לרבינו על הפסוק "אם בחוקותי תלכו", והוסיף ואמר כי הדברים האלה נאמרו במתיבתא דרביקא בשם רבי חיים בן עטר. רבינו, העיר בענותותו "חיים בן עטר", והשמיט את התואר "רבי". כל הנוכחים הודיעו לשמוע את הערתו, שכן בימים ההם כבר נודע שמו של רבנו "אור החיים", ולכן כעסו על התנהגותו של המארח. בגלל כבוד השבת ומידת הכנסת האורחים, התפסקו באזהרה לארח להיות אחר מעתה בכבודו של "אור החיים" הקדוש.

לאחר הסעודה השנייה הזמין המארח שוב את רבינו לשמוע את דרשת רב העיר, ושם המשיך הרב ודרש עוד י"ד פירושים על הפסוק הנ"ל, ושוב אמר כי אף פירושים אלו נאמרו במתיבתא דרביקא בשם רבי חיים בן עטר. שוב אמר רבינו בבטול "חיים בן עטר", והשמיט את התואר "רבי". הפעם כעסו האנשים במקום מאד, והתרו באורח כי "אין עונים" אלא אם כן מזהירים" ועליו להזהר ביותר ולהימנע מלפגוע ב"אור החיים" הקדוש, ולא – "ענישו אותו". לאחר שקודת שלישית השלים רב העיר את יתר פירושו של בעל ה"אור החיים", ואף הפעם נהג האורח במנהגו והגבי בבטול תוך השמטת התואר "רבי". אולם הפעם, הפסיד אנשי המקום את רבינו, וכלאו אותו בחדר, לדעת מה עשה לו על רבינו תלמיד חכם גדול לרבינו חיים בן עטר. התפללו הקהל תפילת ערבית, ולפתע נשמע קול סערה אדיר, וכל הבית רעד מאד. רב העיר, מבוהל ונרעש, עשה שאלות חלום ומן השמים הודיעו לו כי היות ובעל ה"אור החיים" הקדוש נמצא כלאו בחדר ואינו יכול לעשות הבדלה, לכן שר הגיהנום הרעיש את העולם, שכן אינו יכול לפתוח את הגיהנום! מיד רץ הרב ופתח את החדר, והוציא את רבינו, נפל לרצולו וביקש ממנו מחילה על הפגיעה בכבודו. לאחר מכן פייסוהו הקהל כולם וכבדוהו בכבוד גדול. לרבינו נודע מהשמים כי "עלובך הנוכחי השלים את שנת הגלות" והתן רשאי לחזור לביתו.

ספריו: 1. "פרי תואר" (פירות גנוסר), ספר הלכה על שולחן ערוך חלק יורה דעה (סימנים א-קכב). ספר זה עוסק בניתוח הסוגיות התלמודיות הרלוונטיות לפסיקת ההלכה, אבל בו מתמקד הדיון בהסקת המסקנות ההלכתיות המעשיות, בשונה מחיבורו הקודם "חפץ חי". בהקדמה הוא מצייץ כי רבות מן ההלכות בספר לובנו יחד עם ידידו רבי שמואל אבן אלבא. הספר נדפס במקור בשם פירות גנוסר. בין חידושי ההלכתיים הרבים כלולות השגות רבות על פסקי קודם, רבי חזקיה די סילונה, בספרו "פרי חדש". על כן בהרוב רבי חיים להדפיס את הספר כפסקי השולחן ערוך מופיעים במרכז העמוד, ובצדו שני "פירות": פרי חדש ופרי תואר. 2. ספר "ראשון לציון". 3. "אור החיים" על התורה.

לפי פטירתו של רבינו, נאמר לו: "לאחר מותי יבוא אעמך, וצדיקו שני 'פירות': פרי חדש ופרי תואר. 2. ספר "ראשון לציון". 3. "אור החיים" על התורה. שישמור מאוד על קדושתו, ובעת שיניחן אסור לו להסיח דעתו מהן ולא לדבר אפילו דבור אחד של חולין". לאחר שנפטר רבינו וחלפו שלושים ימי האבל, הופיע בפתח ביתו של רבינו יהודי סוחר גדול מקושטא, והתחנן בפני הרבנית לרכוש את התפילין הקדושות של "אור החיים הקדוש", ואמר שמוכן לשלם עבורם שלוש מאות לירות זהב! הרבנית ראתה איך מתקיימים דברי רבינו הקדוש, והשיבה "איתן לך אותם, אך בתנאי שתנהג בהם קדושה יתירה ולא תשיח בהן שיחת חולין ולא תסיח דעתך מהן כלל". האיש קיבל על עצמו לקיים את הדבר, וקנה את התפילין. בשונו לביתו הקפיד העשיר לא לדבר ולא להסיח דעתו לרגע מן התפילין, ומאז הניחו אותם – הרגיש האיש קדושה החופפת עליו והתעוררות עצומה, והיה מתפלל בדביקות ובהתלהבות גדולה. באחד הימים בזמן שהיה עשיר עזר העשיר להתפלל בבית מדרשו והתפילין היו על ראשו וזרועו, נכנס משרתו והטרידו בשאלות בענייני מסחרו. העשיר לא הגיב בתחילה, אך לאחר שהמשרת המשיך, השיב העשיר במילים ספרות למשרת וחזר לתפילתו כרגיל, אך לתדהמתו הרבה גילה שאותה קדושה שהייתה חופפת אותו – נעלמה! חשב העשיר בלבו שמה נפגם שמו ופגם שמו בתפילין, ולכן החליט לקחתן לסופר סת"ם לבדיקה. כאשר פתח אותם הסופר, נדהמו הוא והעשיר לגלות כי הקץ היה ריק לחלוטין, והאותיות פרחו לן ואינם. נזכר אותו עשיר באזהרה שהורה שלא להסיח דעתו מהם, והצטער צער גדול מאד.

לא ארכו הימים לרבינו הקדוש, ועוד לפני מלאת שנה לשיבתו בה, נצחו ארצות ארץ המצוקה, וקדוש ישראל ותפירתו נתבקש לשיבש על מעלה "יחן בעון הדור כמעט שכב ונפטר מ"ז שנה ביום ט"ו בתמוז תקצ"ג. חודשים ספורים לאחר שהגיע לירושלים, רמז רבינו על דבר מותו במכתבו מימים ט"ו חשוון תקצ"ג, אשר נשלח אל תובטו בליוורנו. הוא הוסיף לאחר תימתת ידיו את המילה "שיחיה", שאינה מופיעה בשום מכתב.

רבינו נפטר במוצאי שבת קודש ט"ו תמוז בתחילת הלילה, ובאותו זמן בעיר מו"בזו שבאוקראינה, הבעש"ט נטל את ידיו לסעודה השלישית (ששם הזמן היה לפני השקיעה), ואמר "כבה הנר המערב". כששאלוהו תלמידיו במוצ"ש לפשר הדבר, אמר הבעש"ט כי נפטר רבינו חיים בן עטר. כששאלוהו כיצד ידע זאת, אמר להם כי ישנה כוונה אחת בנטיית ידיים הידועה ר"ל חזק בדרא, ורק רבינו חיים בן עטר ידע את אותה כוונה, ובעת נטילת הידיים לסעודה השלישית התגלתה לו כוונה זו, וידע כי נפטר רבינו חיים בן עטר. בשעה שנפטר רבינו נתקע ידידו רבי חיים אבולעפיה זצוק"ל באמצע התפילה, ונשארה בהתעלפותו כמחצית השעה. כששבה רוחו אליו סיפר שליווה את רבינו עד שערי גן עדן. כששמע הבעש"ט עובדה זו, אמר: "אמת הדבר, אבל ידוע תדעו שנשמע את חיים בן עטר תשב בין עדן רק בערצי להתראות פנים עם קדושי ישראל מעולם, ובקרוב תרד שוב הנשמה לעולם הזה, לסגל ותר מצוות ומעשים טובים לה' יתברך, כי יפה שעה אחת בן תורה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא". ציונו של רבינו הקדוש הנמצא בפיפולי הר הזיתים, נמנה בין המקומות הקדושים, שרבים משתטחים עליו בכל ימות השנה, ורבים הם העולים לציונו ביום ההילולא בטי"ו בתמוז. (רב התוכן נלקח ונערך מתוך אתר המרשתת שגיבת אור החיים)